

Odd Einar Haugen

Semantiske felt i norrønt

Kroppen · Familie & yrke

Venskap & kjærleik · Krig & fred

Landskap · Samferdsle

Gudar i Åsgard

Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studium

Universitetet i Bergen

© Odd Einar Haugen

2. utgåve, 10. mars 2010

Bruksvilkår

Dette heftet kan lastast ned gratis til studiebruk, men det må ikkje distribuerast vidare utan etter avtale med forfattaren. Det er derimot høve til å lenkje til nedlastingssida: <http://www.uib.no/lle/utdanning/fagtilbud/norron-filologi/arbeidsmateriell>

Grammatikk

I samsvar med *Norrøn grammatikk i hovuddrag* er det brukt aksent over alle lange vokalar, medrekna 'æ' og 'ø'. Det blir vist til fonologiske reglar i denne, § 22–23, t.d. (1) *arm + um* → *ørnum*.

Forkortingar

akk.	=	akkusativ
dat.	=	dativ
f.	=	feminint substantiv
fem.	=	feminin(um)
gen.	=	genitiv
kl.	=	klasse
m.	=	maskulint substantiv
mask.	=	maskulin(um)
n.	=	nøytralt substantiv
nom.	=	nominativ
nøytr.	=	nøytrum, nøytral
plur.	=	pluralis
perf.part.	=	perfektum partisipp
pret.pl.	=	preteritum plural
pret.sg.	=	preteritum singular
sing.	=	singularis
st.	=	sterkt(t)
sv.	=	svak(t)
vb.	=	verb

Kroppen : substantiv

	Nom	Gen	Dat	Akk	
hǫfuð n. 'hovud'	hǫfuð hǫfuð	hǫfuðs hǫfða	hǫfði hǫfðum	hǫfuð hǫfuð	sterk nøytr. null-type
	(14) <i>hǫfuð + i → hǫfði</i> <i>hǫfuð + um → hǫfðum</i>				
auga n. 'auge'	auga augu	auga augna	auga augum	auga augu	svak nøytr. u-type
muðr m. 'munn'	muðr munnar	munns munna	munni munnum	munn munna	sterk mask. a-type
	– kan også ha den analoge nominativsforma <i>munnr</i> (jf. <i>maðr</i> m.)				
eyra n. 'øyre'	eyra eyru	eyra eyrna	eyra eyrum	eyra eyru	svak nøytr. u-type
armr m. 'arm'	armr armar	arms arma	armi ǫrmum	arm arma	sterk mask. a-type
	(1) <i>arm + um → ǫrmum</i>				
hǫnd f. 'hand'	hǫnd hendr	handar handa	hendi hǫndum	hǫnd hendr	sterk fem. r-type
	(1) <i>hand + um → hǫndum</i> (13) <i>hand + i → hendi</i> (17) <i>handr → hendr</i> (18) <i>hand → hǫnd</i>				
bak n. 'rygg'	bak bøk	baks baka	baki bøkum	bak bøk	sterk nøytr. null-type
	(1) <i>bak + um → bøkum</i> (18) <i>bak → bøk</i>				
leggr m. 'legg'	leggr leggir	leggjar leggja	legg leggjum	legg leggi	sterk mask. i-type
	(19) <i>legg + j + a → leggja</i> <i>legg + j + um → leggjum</i>				
bein n. 'bein'	bein bein	beins beina	beini beinum	bein bein	sterk nøytr. null-type

Familie & yrke : substantiv

	Nom	Gen	Dat	Akk	
faðir m. 'far'	faðir feðr	föður feðra	feðr feðrum	föður feðr	sterk mask. r-type
	Kan også ha forma <i>föður</i> i dat. sing.				
	(1) <i>fað+ur</i> → <i>föður</i> (17) <i>faðr</i> → <i>feðr</i>				
bróðir m. 'bror'	bróðir bróðr	bróður bróðra	bróðr bróðrum	bróður bróðr	sterk mask. r-type
	Kan også ha forma <i>bróður</i> i dat. sing.				
	(17) <i>bróðr</i> → <i>bróðr</i>				
móðir f. 'mor'	móðir móðr	möður móðra	móðr móðrum	möður móðr	sterk fem. r-type
	Kan også ha forma <i>möður</i> i dat. sing.				
	(17) <i>móðr</i> → <i>móðr</i>				
dóttir f. 'dotter'	dóttir dótttr	dóttur dótttra	dótttr dótttrum	dóttur dótttr	sterk fem. r-type
	Kan også ha forma <i>dóttur</i> i dat. sing., og ha forkorting av <i>tt</i> føre konsonant, <i>dótttr</i> → <i>dótr</i> osv.				
	(17) <i>dótttr</i> → <i>dótttr</i>				
systir f. 'syster'	systir systr	systur systra	systr systurum	systur systr	sterk fem. r-type
	Kan også ha forma <i>systur</i> i dat. sing.				
sonr m. 'son'	sonr sønir	sonar sona	søni sonum	son sonu	sterk mask. u-type
	Mange sideformer: ordet kan ha stamma <i>sun-</i> (med i-omlydd <i>syn-</i>), det kan mangle <i>-r</i> i nom. sing. og det kan ha endinga <i>-i</i> i akk. plur.				
	(13) <i>son + ir</i> → <i>sønir</i>				
barn n. 'barn'	barn børn	barns barna	barni børnum	barn børn	sterk nøytr. null-type
	(1) <i>barn + um</i> → <i>børnum</i> (18) <i>barn</i> → <i>børn</i>				

maðr m. 'mann'	maðr menn	manns manna	manni mönnum	mann menn	sterk mask. r-type
	(1) <i>mann + um → mönnum</i> (17) <i>mann → menn</i>				
kona f. 'kvinne, kone'	kona konur	konu kona	konu konum	konu konur	svak fem. ur-type
bóndi m. 'bonde'	bóndi bóndr	bónða bónða	bónða bóndum	bónða bóndr	svak mask. r-type
	(17) <i>bóndr → bóndr</i>				
hjón n. 'huslyd, hus- folk, ektefolk'	hjón hjón	hjóns hjóna	hjóni hjónum	hjón hjón	sterk nøytr. null-type
þræll m. 'trel, slave'	þræll þrælar	þræls þræla	þræli þrælum	þræl þræla	sterk mask. a-type
	(2) <i>þræl + r → þræll</i>				
konungr m. 'konge'	konungr konungar	konungs konunga	konungi konungum	konung konunga	sterk mask. a-type
	(1) <i>arm + um → ornum</i>				
dróttning f. 'dronning'	dróttning dróttningar	dróttningar dróttninga	dróttningu dróttningum	dróttning dróttningar	sterk fem. ar ₁ -type
biskup m. 'biskop'	biskup biskupar	biskups biskupa	biskupi biskupum	biskup biskupa	sterk mask. a-type
	Dette ordet (av latin <i>episcopus</i>) manglar <i>-r</i> i nom. sing.				
jarl m. 'jarl'	jarl jarlar	jarls jarla	jarli jorlum	jarl jarla	sterk mask. a-type
	(1) <i>jarl + um → jorlum</i> (2 + 4) <i>jarl + r → jarll → jarl</i>				
skáld n. 'skald, diktar'	skáld skáld	skálds skálda	skáldi skáldum	skáld skáld	sterk nøytr. null-type
	Dei fleste skaldar var menn, men genus er nøytrum				

Venskap & kjærleik : substantiv

	Nom	Gen	Dat	Akk	
vinr m. 'ven'	vinr vinir	vins vina	vin vinum	vin vini	sterk mask. i-type
fjánda m. 'fiende, også djevel'	fjánda fjándr	fjánda fjánda	fjánda fjándum	fjánda fjándr	svak mask. r-type
unnasti m. 'elskar'	unnasti unnastar	unnasta unnasta	unnasta unnustum	unnasta unnasta	svak mask. a-type
	(1) <i>unnast + um → unnustum</i>				
unnasta m. 'elskar- inne'	unnasta unnastur	unnustu unnasta	unnustu unnustum	unnustu unnastur	svak fem. ur-type
	(1) <i>unnast + u → unnustu</i>				
már f. 'møy, ung kvinne'	már meyjar	meyjar meyja	mey meyjum	mey meyjar	sterk mask. ar ₁ -type
	– ved sida av nom. sing. <i>már</i> finn ein også den analogiske forma <i>mey</i> , og dat. sing. kan ha forma <i>meyju</i>				
	(19) <i>mey + j + ar → meyjar</i> <i>mey + j + um → meyjum</i>				
sveinn m. 'svein, ung mann'	sveinn sveinar	sveins sveina	sveini sveinum	svein sveina	sterk mask. a-type
	(2) <i>svein + r → sveinn</i>				
ást f. 'kjærleik'	ást ástir	ástar ásta	ást ástum	ást ástir	sterk fem. ir-type

Krig & fred: verb

	Infinitiv	Pret.sg.	Pret.pl.	Perf.part.	
høggva 'hogge'	høggva	hjó	hjoggu	høggvit	st.vb. 7. kl. B
verpa 'kaste'	verpa	varp	urpu	orpit	st.vb. 3. kl.
		(8) <i>vurpu</i> → <i>urpu</i>	<i>vorpit</i> → <i>orpit</i>		
skjóta 'skyte'	skjóta	skaut	skutu	skotit	st.vb. 2. kl.
berja 'slå'	berja	barði	børðu	barit	sv.vb. telja-klassa
drepa 'slå, drepe'	drepa	drap	drápu	drepit	st.vb. 5. kl.
vinna 'vinne, gjere'	vinna	vann	unnu	unnit	st.vb. 3. kl.
		(8) <i>vunnu</i> → <i>unnu</i>	<i>vunnit</i> → <i>unnit</i>		
falla 'falle'	falla	fell	fellu	fallit	st.vb. 7. kl. C
hefna 'hemne'	hefna	hefndi	hefndu	hefnt	sv.vb. dýma-klassa
hlaupa 'springe'	hlaupa	hljóp	hljópu	hlaupit	st.vb. 7. kl. B
hrinda 'skuve'	hrinda	hratt	hrundu	hrundit	st.vb. 3. kl.
		(11 + 12) <i>brand</i> → <i>brant</i> → <i>bratt</i>			
sókjja 'søkje'	sókjja	sótti	sóttu	sótt	sv.vb. uregelrett

Krig & fred : substantiv

	Nom	Gen	Dat	Akk	
friðr m. 'fred'	friðr friðir	friðar friða	friði friðum	frið friðu	sterk mask. u-type
	– kan også ha forma <i>frið</i> i dat. sing.				
strið n. 'strid, ufred, krig'	strið strið	striðs striða	striði striðum	strið strið	sterk nøytr. null-type
orrosta f. 'slag, strid'	orrosta orrostur	orrostu orrosta	orrostu orrostum	orrostu orrostur	svak fem. ur-type
bardagi m. 'slag, strid'	bardagi bardagar	bardaga bardaga	bardaga bardögum	bardaga bardaga	svak mask. a-type
	(1) <i>bardag + um</i> → <i>bardögum</i>				
høfðingi m. 'høvding'	høfðingi høfðingjar	høfðingja høfðingja	høfðingja høfðingjum	høfðingja høfðingja	svak mask. a-type
	(19) <i>høfðing + j + a</i> → <i>høfðingja</i>				
lið n. 'flokk, følge'	lið lið	liðs liða	liði liðum	lið lið	sterk nøytr. null-type
herr m. 'hær'	herr herjar	herjar herja	her herjum	her herja	sterk mask. a-type
	(19) <i>her + j + ar</i> → <i>herjar</i> <i>her + j + um</i> → <i>herjum</i>				
øx f. 'øks'	øx øxir	øxar øxa	øxi øxum	øxi øxir	sterk fem. ar ₂ -type
	(2 + 4) <i>øks + r</i> → <i>økss</i> → <i>øks</i> = <i>øx</i>				
sverð n. 'sverd'	sverð sverð	sverðs sverða	sverði sverðum	sverð sverð	sterk nøytr. null-type
spjót n. 'spyd'	spjót spjót	spjóts spjóta	spjóti spjótum	spjót spjót	sterk nøytr. null-type

hjalmr m. 'hjelm'	hjalmr hjalmar	hjalms hjalma	hjalmi hjólmmum	hjalrn hjalra	sterk mask. a-type
	(1) <i>hjalrn + um → hjólmmum</i>				
skjöldr m. 'skjold'	skjöldr skildir	skjaldr skjalda	skildi skjöldum	skjöld skjöldu	sterk mask. u-type
	(1) <i>skjaldr + um → skjöldum</i> (18) <i>skjaldr → skjöldr</i> (13 + 7) <i>skjaldr + i → skjeld + i → skildi</i>				
vápn n. 'våpen'	vápn vápn	vápn vápn	vápn vápn	vápn vápn	sterk nøytr. null-type
dauði m. 'død'	dauði dauðar	dauða dauða	dauða dauðum	dauða dauða	svak mask. a-type

Landskap : substantiv

	Nom	Gen	Dat	Akk	
fjall n. 'fjell'	fjall fjöll	fjalls fjalla	fjalli fjöllum	fjall fjöll	sterk nøytr. null-type
	(1) <i>fjall + um</i> → <i>fjöllum</i> (18) <i>fjall</i> → <i>fjöll</i>				
fjørðr m. 'fjord'	fjørðr firðir	fjarðar fjarða	firði fjørðum	fjørð fjørðu	sterk mask. u-type
	(1) <i>fjarð + um</i> → <i>fjørðum</i> (18) <i>fjarðr</i> → <i>fjørðr</i> (13 + 7) <i>fjarð + i</i> → <i>fjerð + i</i> → <i>firði</i>				
völlr m. 'voll, slette'	völlr vellir	vallar valla	velli völlum	völl völlu	sterk mask. u-type
	(1) <i>vall + um</i> → <i>völlum</i> (18) <i>vallr</i> → <i>völlr</i> (13) <i>vall + i</i> → <i>velli</i>				
dalr m. 'dal'	dalr dalar	dals dala	dali dølum	dal dala	sterk mask. a-type
	(1) <i>dal + um</i> → <i>dølum</i> – kan også ha bøyast som i-type i islandsk, t.d. <i>dalir</i> i nom. plur.				
heiðr f. 'hei, ubygd land'	heiðr heiðar	heiðar heiða	heiði heiðum	heiði heiðar	sterk fem. ar ₂ -type
haf n. 'hav'	haf høf	hafs hafa	hafi høfum	haf høf	sterk nøytr. null-type
	(1) <i>haf + um</i> → <i>høfum</i> (18) <i>haf</i> → <i>høf</i>				
á f. 'elv'	á ár	ár á	á ám	á ár	sterk fem. ar ₁ -type
	(6) <i>á + ar</i> → <i>ár</i> <i>á + um</i> → <i>ám</i>				
sær m. 'sjø, vatn'	sær sævar	sævar sæva	sé sævum	sé sæva	sterk mask. a-type
	(20) <i>sé + v + ar</i> → <i>sævar</i> <i>sé + v + um</i> → <i>sævum</i> – kan også ha stamma <i>sjó-</i> eller <i>sjá-</i> , jf. oppslagsordet <i>sjór</i> m.				

Samferdsle : verb

	Infinitiv	Pret.sg.	Pret.pl.	Perf.part.	
fara 'fare, reise'	fara	fór	fóru	farit	st.vb. 6. kl.
draga 'dra, trekkje'	draga	dró	drógu	dregit	st.vb. 6. kl.
ganga 'gå'	ganga	gekk	gengu (gingu)	gengit (gingit)	st.vb. 7. kl. C
stíga 'stige, gå'	stíga	steig (sté)	stigu	stigit	st.vb. 1. kl.
róa 'ro'	róa	reri	reru	róit	vb. blanda bøyning
sigla 'segle'	sigla	siglaði	sigluðu	siglat	sv.vb. kasta-kl.
ríða 'ri'	ríða	reið	riðu	riðit	st.vb. 1. kl.
	tek objekt i dativ: <i>ríða hesti</i> 'ri [med] hest'				
koma 'kome'	koma	kom	kómu (kvámu)	komit	st.vb. 4. kl.
hlaupa 'springe'	hlaupa	hljóp	hljópu	hlaupit	st.vb. 7. kl. B
krjúpa 'krype'	krjúpa	kraup	krupu	kropit	st.vb. 2. kl.

Samferdsle : substantiv

	Nom	Gen	Dat	Akk	
hest m. 'hest'	hest hestar	hest hesta	hesti hestum	hest hesta	sterk mask. a-type
reið f. 'vogn, kjerre'	reið reiðar	reiðar reiða	reið reiðum	reið reiðar	sterk fem. ar ₁ -type
	kan også ha nom. & akk. sing. <i>reiðir</i>				
skip n. 'skip, båt'	skip skip	skips skipa	skipi skipum	skip skip	sterk nøytr. null-type
bátr m. 'båt'	bátr bátar	báts báta	báti bátum	bát báta	sterk mask. a-type
vegr m. 'veg'	vegr vegir	vegar vega	vegi vegum	veg vegu	sterk mask. u-type
	kan også ha gen. sing. <i>vegs</i> , nom. plur. <i>vegar</i> , akk. plur. <i>vega</i>				
stígr m. 'stig, smal veg'	stígr stígar	stígs stíga	stígi stígum	stíg stíga	sterk mask. a-type
	kan også ha gen. sing. <i>stígar</i> , nom. plur. <i>stígir</i> , akk. plur. <i>stígu</i> jf. <i>stíg</i> n. 'steg, trinn' og <i>stíga</i> st.vb. 'stige, trø, gå'				

Gudar i Åsgard – og andre mytologiske ord

	Nom	Gen	Dat	Akk	
Baldr m. 'Balder'	Baldr	Baldrs	Baldri	Baldr	sterk mask. a-type – merk at stamma endar på 'r', <i>Baldr-</i> (4) <i>Baldr + r → Baldr</i>
Frigg f. 'Frigg'	Frigg	Friggjar	Friggju	Frigg	sterk fem. ar ₁ -type (19) <i>Frigg + j + ar → Friggjar</i> <i>Frigg + j + u → Friggju</i>
Hel f. 'Hel'	Hel	Heljar	Helju	Hel	sterk fem. ar ₁ -type (19) <i>Hel + j + ar → Heljar</i> <i>Hel + j + u → Helju</i>
Loki m. 'Loke'	Loki	Loka	Loka	Loka	svak mask. a-type
Høðr m. 'Hòd'	Høðr	Haðar	Heði	Høð	sterk mask. u-type (18) <i>Haðr → Høðr</i> (13) <i>Hað + i → Heði</i>
Óðinn m. 'Odin'	Óðinn	Óðins	Óðni	Óðin	sterk mask. a-type (2) <i>Óðin + r → Óðinn</i> (14) <i>Óðin + i → Óðni</i>
Hermóðr m. 'Her- mod'	Hermóðr	Hermóðs	Hermóði	Hermóð	sterk mask. a-type
Þórr m. 'Tor'	Þórr	Þórs	Þór	Þór	sterk mask. a-type – har ikkje endinga <i>-i</i> i dat. sing.
Freyr m. 'Frøy'	Freyr	Freys	Frey	Frey	sterk mask. i-type
Freyja f. 'Frøya'	Freyja	Freyju	Freyju	Freyju	svak fem. ur-type
Skaði m. 'Skade'	Skaði	Skaða	Skaða	Skaða	svak mask. a-type
Sigyn f. 'Sigyn'	Sigyn	Sigynjar	Sigynju	Sigyn	sterk fem. ar ₁ -type (19) <i>Sigyn + j + ar → Sigynjar</i> <i>Sigyn + j + u → Sigynju</i>

Heimdallr m. 'Heimdall'	Heimdallr	Heimdalls	Heimdalli	Heimdall	sterk mask. a-type – har også forma <i>Heimdallar</i> i gen. sing.
Sleipnir m. 'Sleipne'	Sleipnir	Sleipnis	Sleipni	Sleipni	sterk mask. a-type – merk at stamma endar på <i>-i</i> , <i>Sleipni-</i> (6) <i>Sleipni + i</i> → <i>Sleipni</i> (dat. sing.)
Mjöllnir m. 'Mjølne'	Mjöllnir	Mjöllnis	Mjöllni	Mjöllni	sterk mask. a-type – merk at stamma endar på <i>-i</i> , <i>Mjöllni-</i> (6) <i>Mjöllni + i</i> → <i>Mjöllni</i> (dat. sing.)
Ásgarðr m. 'Ásgard, der æsene bur'	Ásgarðr	Ásgarðs	Ásgarði	Ásgarð	sterk mask. a-type
Miðgarðr m. 'Midgard, staden der menneska bur'	Miðgarðr	Miðgarðs	Miðgarði	Miðgarð	sterk mask. a-type
Valhöll f. 'Valhall'	Valhöll	Valhallar	Valhöllu	Valhöll	sterk fem. ir-type
Gjöll f. 'Gjoll'	Gjöll	Gjallar	Gjöllu	Gjöll	sterk fem. ar ₁ -type
áss m. 'ás, heiden gud (mannleg)'	áss æsir	ásar ása	æsi ásu	ás ásu	sterk mask. u-type (2) <i>ás + r</i> → <i>áss</i> (13) <i>ás + i</i> → <i>æsi</i> <i>ás + ir</i> → <i>æsir</i> – kan også ha forma <i>ás</i> i dat. sing. og <i>ási</i> i akk. plur.
ásynja f. 'ásynje, heiden gud'	ásynja ásynjur	ásynju ásynja	ásynju ásynjum	ásynju ásynjur	svak fem. ur-type
gýgr f. 'gyger, trollkjerring'	gýgr gýgir	gýgjar gýgja	gýgi gýgjum	gýgi gýgir	sterk fem. ar ₂ -type